

The methodology of teaching pronunciation skills in English (on the example of Uzbek learners)

Guli ERGASHEVA¹, Gullola INAMOVA²

Uzbekistan State World Languages University

ARTICLE INFO

Article history:

Received March 2024

Received in revised form

10 April 2024

Accepted 25 April 2024

Available online

25 July 2024

Keywords:

interference,
listening comprehension,
grammatical interference,
competence,
sound,
articulation,
accent.

ABSTRACT

The article highlights the problem of interference in the pronunciation of English among Uzbek students and suggests ways to improve it. The purpose of the study is to provide additional information about the factors influencing the process of learning a foreign language. According to scientists, students are able to overcome difficulties with pronunciation even in an artificial language environment with the help of special exercises and methods that are considered necessary.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss3-pp104-108>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ingliz tilida to'g'ri talaffuz ko'nikmalarini o'rgatish usullari (o'zbek til o'rganuvchilari misolida)

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

interferensiya,
tinglab tushunish,
grammatik aralashuv,
kompetensiya,
tovush,
artikulyatsiya,
aksent.

Maqola doirasida ingliz tilini o'rganayotgan o'zbek tilida so'zlashuvchi talabalarning talaffuzidagi qiyinchiliklar ko'rib chiqiladi va takomillashtirish usullari taklif etiladi. Maqsadimiz – tilni o'rganish jarayoniga ta'sir ko'rsatuvchi omillar haqida ko'proq ma'lumot berish. Olimlarning fikriga ko'ra, talaffuzdagi muammolar, sun'iy til muhitida ham o'quvchilar maxsus mashqlar, usullar orqali yengib o'tishlari mumkin bo'lgan ingliz tilini o'rgatish til funksiyasi va kommunikativ kompetensiya bilan chambarchas bog'liqligi sababli to'g'ri talaffuz ustida ishlash zarur deb hisoblaymiz.

¹ Doctor of Philology, Professor, Uzbekistan State World Languages University.

² Doctor of Philosophy (PhD), Uzbekistan State World Languages University. E-mail: gullolainamova@gmail.com

Методика обучения навыкам правильного произношения на английском языке (на примере узбекских учащихся)

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

интерференция,
понимание на слух,
грамматическая
интерференция,
компетентность,
звук,
артикуляция,
акцент.

В статье освещается проблема интерференции в произношении английского языка у узбекских студентов и предлагаются пути ее улучшения. Цель исследования заключается в предоставлении дополнительной информации о факторах, влияющих на процесс освоения иностранного языка. Согласно мнению ученых, студенты способны преодолеть трудности с произношением даже в искусственной языковой среде с помощью специальных упражнений и методов, которые рассматриваются как необходимые.

Ingliz tilini talaffuz qilishni o'rgatish ingliz tilini o'qitishning muhim jihati bo'lib, aniq talaffuz samarali muloqot kalitidir. Ingliz tili talaffuzini o'zlashtirishda ikki xil usul mavjud. Birinchi usul intuitiv, ya'ni tilni his qilib o'rganish. Ikkinchi usul tahliliy bo'lib, artikulyatsiya bilimiga asoslanadi. Talaffuzni o'rgatish uchun an'anaviy ravishda qo'llanilgan o'usullar mavjud. Talaffuzni o'rgatishning an'anaviy "eski" va samarali usuli "drilling" bo'lib, uning bir qancha sabablari bor. Bu o'quvchilar va o'qituvchilar uchun hissiy xavfsizlikni ta'minlaydi. Mashg'ulotlarni bajarish nisbatan oson, ular ko'p hollarda o'quv materialini o'zlashtirishning natijasini kafolatlaydi.

Ingliz alifbosida 26 ta harf va 44 ta tovush mavjud. Agar ba'zi tillarda har bir harf faqat bitta tovushni bildirsa, ingliz tilida bitta harf to'rttagacha, ba'zi hollarda esa yettitagacha tovushni bildirishi mumkin. Shu sababli "Biz "Liverpool" deb yozamiz, lekin "Manchester" deb o'qiyamiz" inglizlarning sevimli iborasi: o'. Bundan tashqari, artikulyatsiya (til, lablar, og'izning harakati) rus tilidan sezilarli darajada farq qiladi. Rus tiliga o'xshash tovushlar mavjud, ammo ularni talaffuz qilishda artikulyatsiya organlari boshqacha ishlaydi. Agar siz aksentingizdan xalos bo'lishni istasangiz yoki hech bo'lmaganda ingliz tilida gapirishga yaqinlashmoqchi bo'lsangiz, barcha farqlarni hisobga olish kerak.

Ingliz tilini o'rganayotgan o'zbeklar ona tilida mavjud bo'lmagan tovushlarni talaffuz qilishda birmuncha qiyinchiliklarga duch kelishadi, masalan : /s/ va /z/ tovushlarini adashtirib yuborishadi. O'quvchilar /z/ tovushi o'rniga /s/ deb talaffuz qiladilar, shuning uchun "peas" so'zi "peace" deb talaffuz qilinadi. Natijada, ma'no ham o'zgaradi. Ayrim undoshlar esa yoziladi, lekin talaffuz qilinmaydi. Tilshunos olim A. Abduazizovning nazariy fonetika, ingliz va o'zbek tilidagi unlilar, undoshlar va so'z urg'usining qiyosiy tipologiyasi asarlaridan foydalanib, o'zbek ingliz tilini o'rganuvchilarda uchraydigan talaffuz muammolarini o'rgandik.

Undosh tovushlar muammosi. Agar undosh tovushlar jadvaliga nazar tashlasak, ayrim undosh tovushlarning soni va artikulyatsiyasidagi farqlarni topamiz. Ingliz tilidagi ba'zi undosh tovushlar, masalan, [th], [ð], [w] o'zbek tilida topilmaydi. Shuning uchun ular bu undosh tovushlarni artikulyatsiyasi tufayli talaffuz qilishda muammolarga duch kelishadi. Bu tovushlarni farqlash o'zbek o'quvchilari uchun juda qiyin. Spikerlar

ko'pincha "thank" kabi so'zda ovozsiz frikativ [th] o'rniga qattiq ovozsiz to'xtash [t] yaratadilar. O'zbek tilidek [t] tovushini aytadilar, chunki boshlang'ich darajadagi o'quvchilarda "th" harfi kuchli aspiratsiyalangan [t] bilan birlashtiriladi. Ingliz tilini boshlang'ich darajada o'rganuvchilar odatda [ð] tovushlari uchun [d] yoki [z] ni ishlab chiqaradilar, shuning uchun "than" so'zi [dæn] yoki [zæn] kabi eshitilishi mumkin. Menyuk (1968) ga ko'ra, dental frikativlar [th] va [ð] ona tilida so'zlashuvchilar o'z tillarini o'zlashtirganlarida tushunadigan oxirgi tovushlardir va bu tovushlar ingliz tilini o'rganuvchilar tomonidan eng tez-tez almashtiriladigan tovushlardir. Bundan tashqari, o'zbek tilidagi [t] va [d] undoshlari alveolyar va apikal bo'g'iniga ega ingliz [t], [d] undoshlariga qaraganda dental va dorsal bo'lib, frontal holatda bo'g'inlanadi. O'zbek [s], [z], [sh], [j] ingliz tilidagi [s], [z], [ʃ], [ʒ] ga qaraganda og'iz bo'shlig'ining frontal holatida ishlab chiqarilishi mumkin. Bu tovushlarning artikulyatsiyasini o'zlashtirish uchun o'zbek o'quvchilaridan ko'p vaqt va kuch talab etiladi.

Ingliz [l] fonemasiga kelsak, u ikkita allofonga ega: "aniq" va "qorong'i" ularning farqi oldingi ikkinchi darajali (aniq) va orqa ikkilamchi fokusli (qorong'i) talaffuzga asoslangan. Tilning gorizontal harakatiga ko'ra, ingliz tilidagi unlilar old, old orqaga, aralash va orqaga oldinga va orqaga bo'lishi mumkin, o'zbek unlilari esa to'liq old va orqa. Bu shuni anglatadiki, ular unlilarni farqlash va talaffuz qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi: [i], [ə], [ɜ:], [u], [ʌ]. [Live-leave] [sit-seat] [fit-feet] [hit-heat] kabi so'zlarni talaffuz qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ingliz va o'zbek unlilarining sifat xususiyatlarini o'z ichiga olgan yuqoridagi farqlardan tashqari, vaqt – lax, checked – free kabi boshqa barcha farqlarni aniq ko'rsatuvchi miqdor belgilariga ko'ra farq ham mavjud. O'zbek unlilari odatda "o'rta" tovushlar bo'lib, cho'ziq ham, qisqa ham emas. J. Jalolovning fikricha, bu unlilarni talaffuz qilish uchun o'quvchilar ko'p artikulyatsiya mashqlarini bajarishlari kerak. Aks holda, bu ma'noga ta'sir qilishi mumkin. S. Pit Korder tomonidan berilgan metodik tavsiyalar o'zbek tilini ingliz tilini o'rganuvchilarga qo'llanilishi mumkin. O'zbeklarga ingliz tilini o'rgatishda ba'zi qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin. O'zbek tilini o'rganuvchi ingliz tili talabalari uning so'zining umumiy "stress energiyasini" asosan bir yoki ikki o'ringa, odatda oxirgi bo'g'inlarga jamlash o'rniga, butun gap bo'ylab tengroq taqsimlashni o'rganishlari kerak bo'ladi. Aks holda o'zbek tilining ritmik tuzilishidan kelib chiqadigan talaffuz xatolari yuzaga kelishi mumkin.

Ingliz tilida o'quvchilar bilan foydali va tavsiya qilinishi mumkin bo'lgan usullarda biri "minimal pair" usulidir – bu talaffuzni o'rgatishning muhim usuli bo'lib, unda faqat bitta tovush o'zgartirilganda har xil ma'noga ega bo'lgan ikkita so'z juftlanadi. O'qituvchi talabalarga minimal juftlikdagi tovushlarni ajratishga yordam beradigan mashqlarni taklif qiladi. Barcha harakatlar juftlik ishlari bilan birga bo'lishi kerak. Ushbu bosqichda o'qituvchi o'z o'quvchilarini noto'g'ri javoblarni muhokama qilishga taklif qilishi kerak. Bu muammo bir o'quvchini eshitishida yoki boshqasining talaffuzidagi kamchiligini aniqlash imkonini beradi. Muammo aniqlangandan so'ng, o'qituvchi uni tuzatishi kerak; va agar kerak bo'lsa, talabalardan undan keyin takrorlashni so'raladi. Keyingi usul sifatida oynadan foydalanishni tavsiya qilsak bo'ladi. Bu usulda o'quvchilar o'qituvchiga taqlid qilib, ko'zguga qarab, lablarini o'qituvchining lablari bilan solishtiradilar. O'qituvchi o'quvchilardan sinfga o'zlari bilan cho'ntak oynalarini olib kelishlarini so'raydi, shunda u qiyin tovushni aytganda, o'quvchilar ko'zguga qarab, lablarini o'qituvchining lablari bilan taqqoslab, unga taqlid qiladilar. Ushbu talaffuz usuli so'z oxirida diftongizatsiya qiluvchi unlilarni yo'q qilishga yordam beradi. O'qituvchi o'quvchilarga gapirishni to'xtatmaguncha og'iz holatini o'zgartirmaslikni buyuradi.

“Tongue-twisters” tez aytish usuli (tovushlarning bir-biriga xalaqit berishi sababli tovush xatosisiz aytish qiyin boʻlgan iboralar). Masalan, “Swans swam in sw’arm and swiftly swerved to swallow the sweet worm” yoki “She sells sea shells on the sea shore and the shells she sells are sea shells.” Boshqa misollar: “The scythe of this size is the size of the scythe” tez aytishlar orqali dars jarayonida talaffuzni takomillashtirish samarali usul hisoblanadi.

Intonatsiya va urgʻu. Oʻquvchilarga ingliz tilida intonatsiya va soʻz urgʻusining ahamiyatini oʻrgatishga eʼtibor qaratish. Ularni soʻzlar va gaplardagi toʻgʻri boʻgʻinlarni taʼkidlashni mashq qiling.

Modellashtirish yoki tinglab tushunish. Toʻgʻri talaffuzga aniq va aniq misollar keltiring. Soʻz va iboralar qanday ovoz berishini modellashtirish uchun audio va video manbalardan, shuningdek, oʻz talaffuzingizdan foydalaning.

Koʻrgazmali qurollar. Talaffuzni takomillashtirish uchun diagrammalar, rasmlar, oynalar, realiyalar kabi qurilmalar qoʻllaniladi. Shiftlarni almashtirish amaliyoti. Masalan, /mime – mimic/, / photo – photography/. Ritmik mashqlar nutqning ritmini rivojlantiradi: This thimble is thick for a thin finger. This thimble is thin for a thick finger. A thick thimble for a thick finger. A thin thimble for a thin finger. Thick for thick. Thin for thin.

Ijodiy mashqlar. Bu usullar fonetik vazifalarni ijodiy kommunikativ vazifaga kiritadi. Masalan, Oʻzingiz yoqtirgan mevalar roʻyxatini tuzing va soʻzlarni talaffuz qiling, shunda hamma narsa sizga yoqqanini his qiladi. Shamol haqida sheʼr tuzing. Har bir qatorni /sh-sh-sh-o-o-o-w/ tovushi bilan tugating. Yangilik hikoyasini boshqalarga oʻqing. Ovoz zerikkan, befarq, hayratda qolgan, gʻazablangan, gʻazablangan yoki mamnun. Ijodiy faoliyat maʼlum bir tovush yoki tovushlar guruhini oʻzlashtirishga qaratilgan boʻlishi mumkin. Masalan, faoliyatida “/th/ ovozsiz VS. /th/ ovozli” oʻquvchilar bir-birlaridan shajaradagi kishilarning munosabati haqida soʻrashlari mumkin. Masalan: Who is Keith's mother? -- Keith's mother is Agatha. Qoʻshimcha usul sifatida oʻquvchilar ovozlarni maxsus dasturda yozib olib ularga eshittirish va notoʻgʻri tovushlar ustida ishlash mumkin.

Baland ovozda oʻqitish usuli. Oʻqish talaffuzni oʻrgatishning muhim vositasi boʻlib, suprasegmental xususiyatlarni yoʻnaltiradi. Ovoz chiqarib oʻqish talaffuzini oʻrgatish talabalarga nutqda tabiiy ravishda yuzaga keladigan va tilning umumiy ritmiga hissa qoʻshadigan stressni joylashtirish, bogʻlash va boshqa fonologik jarayonlarga taʼsir qilish va amaliyotni taklif qiladi. Bu usul talabalar uchun tovushlar va imlo oʻrtasidagi bogʻliqlikni mustahkamlaydi; shuningdek, ularga ogʻzaki tuzatish imkoniyatlarini beradi; va talabalar mustaqil ravishda oʻqiydigan avtonom taʼlimni ragʻbatlantiradi. Ovoz chiqarib oʻqish texnikasi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga yordam beradi va empatiya va oʻzini oʻzi qadrlashni oshiradi, shuningdek ifodalilik va ravonlikni oshiradi. Ovoz chiqarib oʻqish talaffuzini oʻrgatish usullaridan ehtiyotkorlik va sezgir foydalanish oʻquvchilarning oʻrganishiga ijobiy taʼsir koʻrsatishi mumkin (Smit, 2005). Bundan tashqari, artikulyatsiya (til, lablar, ogʻizning harakati) oʻzbek tilidan sezilarli darajada farq qiladi. Oʻzbek tiliga oʻxshash tovushlar mavjud, ammo ularni talaffuz qilishda artikulyatsiya organlari boshqacha ishlaydi.

Inglizcha talaffuz juda nozik masala, ammo istiqbolli, chunki toʻgʻri ravon talaffuz orqali inson oʻz maqsadlariga erishish ehtimoli koʻproq boʻladi. Mutaxassislarning fikriga koʻra, talaffuzingizni yaxshilash tilni oʻrganishning boshidanoq shugʻullanish juda muhimdir. Til ustida ishlash, urushdagi kabi, barcha vositalar yaxshi, misol uchun:

filmlarni asl nusxada tomosha qiling, qo'shiq va she'rlar asl nusxada, ona tilida so'zlashuvchilar bilan muloqot, to'g'ri talaffuzni tekshiradigan dasturlar va hokazo. Bundan tashqari, o'rganish qiziqarli bo'lishi kerakligini yodda tutish kerak. Shuning uchun, siz individual asosda eng mos keladigan narsani tanlashingiz kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Кенуорти, Дж. (1987). Преподавание английского произношения. Харлоу: Лонгман.1987.
2. Жуманиязов, А., & Курбанбаев, Ж. (2023). Native language (Uzbek) interference in learning English. *Ренессанс в парадигме новаций образования и технологий в XXI веке*, 1(1), 151–153. <https://doi.org/10.47689/XXIA-TTIPR-vol1-iss1-pp151-153>
3. Elliot, A. R. Foreign language phonology// Field independence, attitude, and the success of formal instruction in Spanish pronunciation. *The Modern Language Journal*, 79(4), 2008. p 530-542.
4. Bolton, K., & Kwok, H. The dynamics of the Hong Kong accent// Social identity and sociolinguistic description. *Journal of Asian Pacific Communication*, 1(1), 1990. P. 147-172. Браун Г., и Юл Г. (1983). *Обучение разговорному языку*. Издательство Университета Амбридж.
5. Картер Р. и Нунан Д. (2001). *Кембриджское руководство по преподаванию*. Кембридж: Издательство Кембриджского университета.
6. Гилберт, Дж. (1994). *Интонация*. Кембридж: Издательство Кембриджского университета.
- Смит Р. (2003). *Преподавание английского языка как иностранного*. Калифорния: Издательство Калифорнийского университета.